

Magdalena Grabias

ORCID: 0000-0001-6987-1793

Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

mgrabias1@wp.pl

DOI: 10.35765/pk.2019.2502.14

Dracula – nowe perspektywy badawcze

Dracula: An International Perspective [Dracula. Perspektywa międzynarodowa], red. M.-M. Crişan, Palgrave Macmillan, Londyn 2017.

Dziedzina studiów gotyckich, wywodząca się z romantycznej tradycji brytyjskiej i obejmująca badania nad literaturą i filmem, staje się coraz bardziej popularna także w krajach nieanglojęzycznych. Potwierdzają to liczne publikacje analizujące elementy gotyckie w pozycjach literackich i kinie narodowym krajów takich jak Hiszpania (np. Xavier Aldana Reyes, *Spanish Gothic* [Hiszpański gotyk], Londyn 2017) czy Włochy (np. Roberto Curti, *Italian Gothic Horror Films, 1970-1979* [Włoskie gotyckie horrory filmowe, 1970-1979], Jefferson, NC 2017). Na polskim rynku wydawniczym w ostatnich latach również nie zabrakło publikacji poświęconych omawianej tematyce. Ukazały się m.in. pozycje takie jak: *Groza w kulturze polskiej* pod redakcją Roberta Dudzińskiego, Kamila Kowalczyka i Joanny Płoszaj (Wrocław 2016); *Upiór w kamerze. Zarys kulturowej historii kina grozy* autorstwa Magdaleny Kamińskiej (Poznań 2016); *Anatomia strachu. Strach, lęk i ich oblicza we współczesnej kulturze* pod redakcją Bogusławy Bodzioch-Bryły i Lilianny Dorak-Wojakowskiej (Kraków 2017); *Oblicza wampiryzmu* pod redakcją Anny Depty, Szymona Cieślińskiego i Michała Wolskiego (Wrocław 2018) i wiele innych.

W tę tematykę wpisuje się wydana nakładem wiodącego w dziedzinie studiów gotyckich brytyjskiego wydawnictwa Palgrave Gothic (będącego częścią wydawnictwa Palgrave Macmillan) anglojęzyczna książka pod redakcją rumuńskiego badacza i wykładowcy Zachodniego Uniwersytetu w Timișoarze, Mariusa Crişana. Monografia jest zbiorem artykułów poświęconych tematyce gotyckiej, ze szczególnym uwzględnieniem aspektu literackiego, historycznego i filmowego postaci księcia Draculi i jego potomków. Zgromadzeni w książce autorzy poszczególnych rozdziałów, zasłużeni badacze tematyki, jak również przedstawiciele młodego pokolenia

naukowców z różnych stron świata, ukazują szeroki wachlarz problematyki mającej źródło w stale rozrastającym się micie Draculi – transylwańskiego arystokraty-wampira, zrodzonym w XIX w. na kartach powieści irlandzkiego pisarza Brama Stokera¹. W XX w. postać ta stała się przedmiotem badań wielu dziedzin akademickich – od literaturoznawstwa i historii po imagologię, filmoznawstwo, turystykę, socjologię i psychologię. Książka Crişana stanowi studium zjawiska w ujęciu interdyscyplinarnym i międzykulturowym. Ukazuje niezwykle wieloaspektowość tematyki.

Książkę rozpoczyna wprowadzenie redaktora tomu, w którym znajdziemy szczegółowe omówienie stanu badań. Tłumacząc istotę prowadzonych rozważań, Crişan odwołuje się do najważniejszych pozycji literatury krytycznej, które uformowały sposób rozumienia mitu i wpłynęły na obecny kształt dziedziny. Wspomina on książkę Raymonda T. McNally'ego i Radu Florescu *In Search of Dracula: A True History of Dracula and Vampire Legend* [W poszukiwaniu Draculi. Prawdziwa historia Draculi i legendy wampira]², która w latach 70. rozpoczęła dywagacje na temat rzekomej relacji pomiędzy literackim bohaterem Stokera a historyczną postacią Władą Palownika³. Teoria ta odbiła się szerokim echem, nie tylko w świecie akademickim. Przyczyniła się ona do ogromnego wzrostu zainteresowania zarówno powieścią Stokera, jak i historyczną postacią wołoskiego księcia, co w rezultacie zaowocowało również wzmożeniem ruchu turystycznego na terenach Transylwanii i Wołoszczyzny w Rumunii⁴.

Teoria została nieco później jednoznacznie zanegowana przez kanadyjską badaczkę Elisabeth Miller, która w swoich pracach prezentuje następującą opinię:

Nie zaprzeczam, że używając nazwiska „Draculi” Stoker przywłaszczył sobie przydomek XV-wiecznego wołoskiego wojewody. Nie przeczę też, że wykorzystał drobne fakty z mrocznych kart historii przy tworzeniu życiorysu swojego wampira. Ale zdecydowanie sprzeciwiam się szeroko rozprzestrzenionej teorii jakoby Stoker doskonale znał fakty dotyczące historycznego Draculi (...) i że stworzył postać swojego bohatera na wzór

-
- 1 Pierwsze wydanie powieści Brama Stokera pod tytułem *Dracula* ukazało się 26 maja 1897 r. w Londynie nakładem wydawnictwa Archibald Constable and Company.
 - 2 R.T. McNally, R. Florescu, *In Search of Dracula: A True History of Dracula and Vampire Legend*, New York Graphic Society Ltd., Greenwich, Connecticut 1972.
 - 3 Wład Palownik zwany Drakulą (rum. Vlad Ţepeş, Vlad Drăculea) żył w latach 1431-1476. Wołoski gospodarz, który wslawił się walkami z Turkami, zasłynął z okrucieństwa i krwawego upodobania do wbijania wrogów na pal. Zob. J. Gordon Melton, *The Vampire Book. The Encyclopedia of the Undead*, Visible Ink Press, Canton, MI 2011, s. 790-796.
 - 4 Zob. D. Light, *The Dracula Dilemma, Tourism, Identity and the State in Romania*, Routledge, Nowy Jork 2016.

Władą [Palownika]. Chociaż prawdą jest, że rosnące od wczesnych lat 70. zainteresowanie *Draculą* w dużej mierze spowodowane jest tymi właśnie teoriami, przy dogłębnej analizie teorie te się nie bronią⁵.

Na gruncie polskim Anna Gemra potwierdza zdanie Elisabeth Miller, oznajmiając, że:

choć wielu badaczy przeprowadza porównania pomiędzy Władem Palownikiem a hrabim *Draculą*, najslynniejszy wampir świata od swojego jakoby historycznego pierwowzoru wziął doprawdy bardzo niewiele. (...) [Wład Palownik] użył swojemu literackiemu potomkowi przede wszystkim „nazwiska” i cienia sławy okrutnika. Cała reszta to, być może, przemieszane przez wieki legendy, opowieści, podania – „wspaniały draculowski folklor”⁶.

Niemniej jednak liczne filmy i inne teksty kultury popularnej nadal kultuwują teorię McNally’ego i Florescu i nie zamierzają rozstać się z wizją mariażu Stokerowskiego *Draculi* i Władą Palownika⁷.

Te i inne rozważania nad literackim *Draculą* dały początek szerszemu trendowi poświęconemu badaniom postaci wampirycznych i wznowiły zainteresowanie tematyką gotycką. Omawiany przeze mnie wolumin przedstawia teksty ukazujące rozwój zjawisk w sposób chronologiczny – od wpływu kanonu literatury gotyckiej na diegetyczny świat w *Draculi* Stokera, poprzez zawartość treściową powieści, jej możliwe interpretacje i rozwinięcia, aż do narodzenia i ewolucji mitu wampirycznego. Prezentuje też realizację mitu w dziełach drugiej połowy XX w. i początku nowego milenium.

Pierwsze cztery rozdziały stanowią część poświęconą rozważaniom na temat dzieł literackich. William Hughes omawia zagadnienie irlandzkiego gotyku, odnosząc się do dzieł Charlesa Roberta Maturina, Josepha Sheridana Le Fanu i Brama Stokera. Temat kontynuowany jest w rozdziale

5 E. Miller, *Filing for Divorce Count Dracula vs Vlad Tepes*, w: *Dracula: The Shade and the Shadow*, red. E. Miller, Desert Island Books, Westcliff-on-Sea 1998, s. 179 [tłum. własne].

6 A. Gemra, *Od gotycyzmu do horroru: wilkołak, wampir i monstrum Frankensteinia w wybranych utworach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 163.

7 Powstające w rekordowym tempie filmy i inne wytwory kultury popularnej, utrwalające wizerunek *Draculi* jednoznacznie łączący literackiego *Draculę* z historycznym Władem Palownikiem, dowodzą, jak dogłębnie teoria McNally’ego i Florescu zakorzeniła się w wyobraźni twórców i kulturze powszechnej. Jako przykład posłużyć może film *Dracula* [tytuł oryginalny: Bram Stoker’s *Dracula*] w reżyserii Francis’a Forda Coppola z 1992 r. (Columbia Pictures), czy też młodsza produkcja, pt. *Dracula: Historia nieznaną* [tytuł oryginalny: *Dracula Untold*] Gary’ego Shore’a z 2014 r. (Universal Pictures). W obu filmach znaleźć można wyraźne odniesienia łączące głównego bohatera z historycznym włoskim księciem.

Donatelli Abbate Badin, która analizuje przedstawienie Włoch jako przestrzeni gotyckiej w utworach dziewiętnastowiecznych irlandzkich pisarzy. Lucian Vasile Szabo i Marius Crişan badają sposoby obrazowania wschodniej i centralnej Europy w opowiadaniach Edgara Allana Poe. Kończący sekcję literacką rozdział autorstwa Sam George stanowi analizę mitu Transylwanii w niemieckiej legendzie o *Szczurołapie z Hameln*⁸ i ukazuje postaci Szczurołapa i Draculi jako metafory inności i obcości.

Kolejna część książki ujmuje rozważania na temat historycznych elementów *Draculi* Brama Stokera i ich możliwych interpretacji w kontekście geografii i turystyki. Hans de Roos przedstawia szczegółową analizę informacji zawartych zarówno w powieści, jak i materiałach archiwalnych autora, wiodących do zidentyfikowania lokalizacji fikcyjnego zamku Draculi w realnej przestrzeni geograficznej. Stereotypizacji i metaforycznego znaczenia Transylwanii i obrazu wschodniego Londynu w literaturze doszukuje się Clive Bloom, proponując interpretację *Draculi* w kontekście politycznym. Zagadnienie podróży i turystyki w powieści Stokera omówione zostaje w badaniach Duncana Lighta i kontynuowane jest w kolejnym rozdziale, w którym Marius Crişan prowadzi rozmyślenia nad relacją pomiędzy mitem Draculi a transylwańskim zamkiem w Hunedoarze. Kristin Bone ukazuje wpływ dzieł literackich na miejsca, w których toczą się akcje współczesnych fikcyjnych powieści.

John Browning i Nancy Schumann odnoszą się do ewolucji głosu naracyjnego w *Draculi*, jak również przemian związanych z tożsamością, emocjonalnością i świadomością genderową postaci wampirycznych w literaturze i filmie. Kino jest głównym tematem rozważań dwóch polskich badaczek, Magdaleny Grabias i Doroty Babilas. W swoich rozdziałach ukazują one zmiany zachodzące w sposobie rozumienia i ukazywania bohaterów wampirycznych. Magdalena Grabias analizuje nowy wymiar przestrzeni gotyckiej w kinie i telewizji, odnosząc się szczególnie do filmów grozy powstałych w XXI w. Dorota Babilas omawia nowe podejście do tematu rodziny i rodzinnych wartości we współczesnych produkcjach o tematyce wampirycznej.

Książkę kończy błyskotliwa rozprawa amerykańskiej badaczki, Carol Senf, stanowiąca wnikliwą analizę historii i ewolucji estetyki oraz przestrzeni gotyckiej w literaturze od początku gatunku po czasy współczesne. Autorka interpretuje zachodzące zmiany w kontekście społecznym, geograficznym i filozoficznym. Wskazuje na rolę Brama Stokera i jego

8 *Szczurołap z Hameln* jest niemiecką legendą spisaną m.in. przez braci Grimm w tomie *Deutsche Sagen* (1816/1818) oraz w języku angielskim przez Roberta Browninga w tomie *Dramatic Lyrics* w 1842 r. Autorka rozdziału odwołuje się głównie do tych dwóch wersji legendy.

ikonicznej powieści w formowaniu kanonu i wyznaczeniu kierunku zmian poprzez realizację aspektu międzykulturowego.

Omawiana książka z pewnością spotka się z pozytywnym odbiorem czytelników zarówno z kręgów akademickich, jak i entuzjastów tematyki spoza uniwersyteckich środowisk. Interdyscyplinarne ujęcie problematyki pozwala na wielorakość interpretacji postaci Draculi i jego następców, jak również zagadnienia estetyki gotyckiej w perspektywie międzynarodowej. Warto przywołać słowa redaktora książki, Mariusa Crișana, w których zapewnia, że „rozwoj mitu Draculi jest wynikiem złożonych międzynarodowych wpływów i międzykulturowych interakcji”⁹. W tym duchu książka prezentuje nową perspektywę badawczą, tłumaczącą nieustającą popularność Stokerowskiego bohatera i rodzące się z tej fascynacji nowe trendy oraz sposoby interpretacji świata i wielokulturowej rzeczywistości.

BIBLIOGRAFIA

- Aldana Reyes X., *Spanish Gothic. National Identity, Collaboration and Cultural Adaptation*, Palgrave Macmillan, Londyn 2017.
- Anatomia strachu. Strach, leż i ich oblicza we współczesnej kulturze*, red. B. Bodzioch-Bryła, L. Dorak-Wojakowska, Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum, Kraków 2017.
- Crișan M.M., „Welcome to My House! Enter Freely and of Your Own Free Will”: *Dracula in International Context*”, w: *Dracula: An International Perspective*, red. M.M. Crișan, Palgrave Macmillan, Londyn 2017, s. 12.
- Curti R., *Italian Gothic Horror Films, 1970-1979*, Jefferson, NC: McFarland & Co Inc., Jefferson, NC 2017.
- Dracula: An International Perspective*, red. M.M. Crișan, Palgrave Macmillan, Londyn 2017.
- Gemra A., *Od gotycyzmu do horroru: wilkołak, wampir i monstrum Frankensteinia w wybranych utworach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008.
- Gordon Melton J., *The Vampire Book. The Encyclopedia of the Undead*, Visible Ink Press, Canton, MI 2011.
- Groza w kulturze polskiej*, red. R. Dudziński, K. Kowalczyk, J. Płoszaj, Stowarzyszenie Badaczy Popkultury i Edukacji Popkulturowej „Trickster”, Wrocław 2016.
- Kamińska M., *Upiór w kamerze. Zarys kulturowej historii kina grozy*, Galeria Miejska Arsenal, Poznań, 2016.

9 M.M. Crișan, „Welcome to My House! Enter Freely and of Your Own Free Will”: *Dracula in International Context*”, w: *Dracula: An International Perspective*, red. M.M. Crișan, Palgrave Macmillan, Londyn 2017, s. 12 [tłum. własne].

- Light D., *The Dracula Dilemma, Tourism, Identity and the State in Romania*, Routledge, Nowy Jork, 2016.
- McNally R.T., Florescu R., *In Search of Dracula: A True History of Dracula and Vampire Legend*, New York Graphic Society Ltd., Greenwich, Connecticut 1972.
- Miller E., *Filing for Divorce Count Dracula vs Vlad Tepes*, w: *Dracula: The Shade and the Shadow*, red. E. Miller, Desert Island Books, Westcliff-on-Sea 1998, s. 165-179.
- Oblicza wampiryzmu*, red. A. Depta, S. Cieśliński, M. Wolski, Stowarzyszenie Badaczy Popkultury i Edukacji Popkulturowej „Trickster”, Wrocław, 2018.
- Stoker B., *Dracula*, Archibald Constable and Company, Londyn 1897.

Magdalena Grabias – dr, absolwentka filologii angielskiej, kulturoznawca, filmoznawca, dziennikarz muzyczny, jest adiunktem w Instytucie Nauk o Kulturze UMCS w Lublinie. Jej badania naukowe obejmują problematykę kinematografii światowej i zjawisk kulturowych związanych z kinem postrzeganym w kontekście filmoznawstwa, semiotyki, filozofii, antropologii oraz kultury popularnej. Jest autorką licznych publikacji w języku angielskim propagujących sztukę filmową, muzykę i teatr. Jej monografia na temat twórczości amerykańskiego reżysera Franka Capry pt. *Songs of Innocence and Experience: Romance in the Cinema of Frank Capra* została wydana w 2013 r. przez prestiżowe wydawnictwo brytyjskie. Magdalena Grabias jest współorganizatorką międzynarodowych konferencji naukowych poświęconych zagadnieniom studiów gotyckich z ramienia organizacji „The Children of The Night”. Dwie edycje konferencji odbyły się w Dublinie w Irlandii (2016) i w Braszowie w Rumunii (2018). W 2019 r. Magdalena Grabias została laureatką międzynarodowej nagrody wręczanej przez rumuńskie Stowarzyszenie Kultury Helion „Helion International 2019” za krzewienie kultury i nauki.